

Bouwen aan een WERKPLEKCURRICULUM voor de opleidingsschool

Introductie

Leren op de werkplek is een centraal element binnen opleiden in de school, getuige ook de 40% van de opleiding dat in de onderwijspraktijk plaatsvindt. Veel waarde wordt daarmee gehecht aan de werkplek als rijke leeromgeving. Ervaringen en onderzoeksresultaten maken echter duidelijk dat werkplekken niet automatisch rijke leeromgevingen zijn (Timmermans; Onstenk; Billett). Een werkplekcurriculum is een krachtig 'instrument' om het leren op de werkplek en de rijke werkplek-leeromgeving met elkaar te verbinden. Effectief leren op de werkplek hangt namelijk samen met hoe bewust er wordt omgegaan met de leermogelijkheden van het werk en de werkplek (Kessels & Poell). Nu de structuur van samen opleiden staat, is het (uit)bouwen van het werkplekcurriculum nodig om het *opleiden* in de school te verdiepen. Doel van deze factsheet is om:

1. inzicht te geven in leren op de werkplek, de werkplek als leeromgeving en het werkplekcurriculum.
2. handreikingen te geven om een eigen werkplekcurriculum (door) te ontwikkelen.

Centrale begrippen

- * **LEREN OP DE WERKPLEK** is leren in en vlakbij de hectiek van het werk van alledag en alle mogelijkheden die dat biedt; het is een krachtige vorm van leren; het gebeurt altijd, omvat spontane leerprocessen; het is gebaseerd op ervaring, is actief en vindt vooral plaats door participatie en in sociale interactie; het vindt plaats in de arbeidssituatie zelf, met het werk en daarin voorkomende vraagstukken als leerobject (Billet, Blokhuis, Bolhuis, Onstenk, Poell, Timmermans e.a.).
- * De **WERKPLEKLEEROMGEVING** omvat het werk en de arbeidssituatie zelf en wordt gevormd door de leermogelijkheden van het werk zelf (affordance), de begeleiding die aanwezig is en ook de rol van de student of lerende leerkracht zelf (agency) (Billet, Onstenk, Timmermans, van Velzen).
- * **KWALITEIT** van leren op de werkplek is zo goed als de werkomgeving waarin geleerd wordt. Leren op de werkplek is effectiever naarmate (de vraagstukken uit) het werk gericht en bewuster benut worden (Kessels & Poell).
- * Het **WERKPLEKCURRICULUM** omvat alle activiteiten, interventies en instrumenten om het leren van studenten (en collega's) te (h)erkennen, organiseren, begeleiden, stimuleren en inhoud geven. Het richt zich op leren op de werkplek, bestaat uit elementen van de werkplekleeromgeving en is daarmee contextspecifiek.

Aan de slag

Elementen van **WERKPLEKLEEROMGEVING**

als **BOUWSTENEN** voor het **WERKPLEKCURRICULUM** met

'leren' als opbrengst

Leermogelijkheden van het werk zelf (affordance)

1. Kenmerken van de school en het team: visie, grootte, ligging in de wijk, waarden en normen, samenstelling team etc.
2. Inhoud van het werk, Sociale omgeving, Beschikbare informatie =
 - a. Activiteiten met leerlingen (bv. lessen verzorgen, individuele gesprekken, werk nakijken)
 - b. Activiteiten op schoolniveau (bv. vergaderingen bijwonen)
 - c. Professionaliseringsactiviteiten (bv. teamscholing, deelnemen aan team of sectie-activiteiten, POP-gesprek)
 - d. Gebruik van bronnen (bv. mediatheek, protocollen, ICT)
3. Kenmerken van het leren: variatie in activiteiten, breedte van activiteiten, participeren, uitproberen en experimenteren, afstemming op mogelijkheden van student, kritische situaties, complexiteit.

Centrale (voorbeeld)vragen:

1. Wat zien (merken) studenten als eerste als ze de school binnenkomen? Hoe maken jullie, de werkplekbegeleiders en schoolopleiders, de visie helder voor studenten? Hoe gaan jullie als teamleden met elkaar om? Welke school-'eigen'aardigheden vragen jullie ook van studenten? Waar praten jullie over bij de koffie? Wat willen jullie uitstralen? Hoe brengen jullie dat over?
2. Bespreek met elkaar welk werk jullie allemaal verrichten ten aanzien van de leerlingen, de school, professionalisering en bronnen/gebruik van informatie. Aan welke activiteiten nemen studenten deel? Aan welke niet? Waarom wel/niet?
3. Wanneer participeren studenten zelfstandig en wanneer onder begeleiding? Hoe zit het met 1^e, 2^e, 3^e en 4^e jaars? Hoe wordt er rekening gehouden met het niveau van de studenten? Welke voorkennis hebben ze nodig om te participeren? Wat leren ze van de activiteiten? Kunnen studenten alles leren op school?

1. Competenties (Interpersoonlijk, pedagogisch, vakinhoudelijk en didactisch, organisatorisch, samenwerken met collega's en met de omgeving en competent in reflectie en ontwikkeling)
2. Beroepsidentiteit en Professionaliteit
3. Kennis (theoretisch 'boekennis', methodisch 'didactiek en vaardigheden m.b.t. onderwijzen', praktisch 'de eigen praktijk(situatie)')

Ondersteunen in vorm van opleiden en begeleiden

1. De aanwezige begeleiders: werkplekbegeleider, schoolopleider, instituutopleider, team/sectie als begeleidingsteam, informele begeleiders, etc. (Kroeze, Liebrand)
2. Vormen van opleiden en begeleiden: voorbereiding en modelleren, coachen, teamteaching, reflecteren, articuleren en exploreren, ondersteunen op maat, scaffolding, kennisinput etc.
3. Doel en gerichtheid van de op/begeleiding: Kennis? Theorie-praktijkkoppeling? Effectief handelen? Gevoel van kunnen?
¹ Factsheet over verbinden theorie en praktijk verschijnt medio 2016

Centrale (voorbeeld)vragen:

1. Wie zijn de begeleiders? Welke taken hebben ze? Individuele begeleiding of door team? Wie speelt naast de officiële begeleiding nog meer een rol in het ondersteunen van het leren van studenten? Insituutopleiders?
2. Op welke manieren worden studenten op jullie school ondersteund? Waar liggen nog kansen? T.a.v. de keuze van activiteiten: Zitten er overeenkomsten en/of verschillen tussen de werkplekbegeleiders in het aanbod? Waar komen die vandaan?
3. Waar is de begeleiding doorgaans op gericht?

De rol van de student (Agency)

- Actieve of minder actieve rol in eigen leren
- Meer of minder zelfgestuurd
- Beginsituatie en eigen leerdoelen

Centrale (voorbeeld)vragen:

Hoe wordt er rekening gehouden met de student in het aanbieden van leermogelijkheden? Welke ruimte heeft de student? Neemt hij een proactieve houding aan? Wie is verantwoordelijkheid? Welke lijn heeft de school hierin? Plek eigen leerdoelen van studenten?

Meer lezen

- Billett, S (2006) Constituting the workplace curriculum, *Journal of Curriculum Studies* 37 (3)
- Blokhuis, F. T. L. (2006). *Evidence-based design of workplace learning*. Dissertatie. Universiteit van Twente, Enschede.
- Bolhuis, S., Buitink, J., & Onstenk, J. (2010). *Achtergronden van opleiden in de school voor PO en VO. Leren door werken in de school*. ICL VSNU.
- Kessels, J. P. A. M., & Poell, R. (Eds.). (2011). *Handboek human resource development. Organiseren van leren*. Houten: Bohn, Stafleu, van Loghum.
- Koster, B., & Onstenk, J. (2009). *Ontwikkeling door werkplekieren. Een handreiking voor leraren*. Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Kroeze, C. (2014) *Georganiseerde begeleiding bij Opleiden in de School*. Proefschrift. Tilburg: Universiteit Tilburg.
- Liebrand, R. (2008). De toren van Babel. Taken en termen bij opleiden in de school. *VELON Tijdschrift voor Lerarenopleiders*. 29(10), 44-51.
- Onstenk, J. (2003). *Werkplekieren in de beroepsonderwijskolom. Naar een integratie van binnen en buitenschools leren*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Timmermans, M. (2016). *Leerkracht. De toekomst zal het leren!* Uitgave bij lectorale rede, 20 januari 2016. Pabo Avans Hogeschool Breda.
- Timmermans, M. (2012). *Kwaliteit van de Opleidingsschool. Over affordance, agency en competentieontwikkeling*. Proefschrift. Tilburg: Universiteit Tilburg.
- Velzen, C. van (2013) *Guiding learning teaching. Towards a pedagogy of work-based teacher education*. Proefschrift. Amsterdam: Vrije Universiteit.